

De perceptie van etnische diversiteit en negatieve houdingen ten opzichte van immigranten: een multilevelanalyse van Belgische gemeenten

Marc Hooghe en Thomas de Vroome

SAMENVATTING VAN

Hooghe, M. & De Vroome, T. (2013). The Perception of Ethnic Diversity and Anti-immigrant Sentiments: A Multilevel Analysis of Local Communities in Belgium. *Ethnic and Racial Studies*, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870.2013.800572>.

In het maatschappelijk debat wordt vaak uitgegaan van de veronderstelling dat negatieve houdingen ten opzichte van etnisch-culturele diversiteit gerelateerd zijn aan de aanwezigheid van immigranten. Een veel gemaakte veronderstelling in de migratieliteratuur is daarom dat negatieve houdingen ten opzichte van immigranten direct of indirect gerelateerd zijn aan etnisch-culturele diversiteit, wat in de meeste West-Europese landen in de afgelopen decennia is toegenomen. Deze aanname wordt echter niet altijd ondersteund door empirische bevindingen. Een belangrijk thema in de literatuur spitst zich toe op de vraag of de dreiging die wordt ervaren door de komst en aanwezigheid van immigranten, bijvoorbeeld in termen van economische concurrentie, een reële of toch vooral een ingebeelde dreiging is. In dit onderzoek leveren wij een bijdrage aan dit debat.

Het belangrijkste doel is vast te stellen of etnisch-culturele diversiteit op het niveau van gemeenten verband houdt met negatieve houdingen ten opzichte van immigranten.

Conflicttheorie (*realistic group conflict theory*) gaat uit van de aanname dat vijandigheid en discriminatie jegens minderheidsgroepen een reactie zijn op de relatieve omvang van deze groepen. Het mechanisme in deze relatie is de competitie die ontstaat tussen groepen om een zo groot mogelijk deel van schaarse middelen te bemachtigen. Het belangrijkste voorbeeld van deze middelen zijn werk en inkomen. Naarmate de omvang van een minderheidsgroep groter is, zullen leden van deze groep meer aanspraak maken op schaarse middelen, ten koste van de meerderheidsgroep. Vanuit het perspectief van de meerderheidsgroep vormen immigranten dan een economische dreiging,

die aanleiding kan geven tot negatieve houdingen en discriminatie.

Er kunnen twee kanttekeningen gemaakt worden bij de conflicttheorie. In de eerste plaats bestaat er ook een tegengesteld mechanisme, namelijk positief contact. Contacttheorie stelt dat, onder bepaalde voorwaarden, positief contact met individuele leden van een andere groep leidt tot een meer positieve evaluatie van die andere groep. Een positieve ervaring met iemand van een andere groep wordt, met andere woorden, gegeneraliseerd naar alle leden van zijn of haar groep. Omdat een grotere omvang van minderheidsgroepen de kans op positief contact vergroot, leidt, volgens deze redenering, een relatief groter aantal immigranten tot meer positieve houdingen ten opzichte van immigranten.

In de tweede plaats moet de vraag gesteld worden of de (economische) dreiging die van immigranten wordt ervaren wel zo realistisch is. Het is heel goed mogelijk dat de relatieve omvang van deze minderheidsgroep en de mate waarin zij een beroep doet op schaarse middelen overschat wordt door leden van de meerderheid. Er is dan eerder sprake van een ingebeelde of waargenomen dan van een reële dreiging.

De bedoeling van ons onderzoek is om deze drie alternatieve verklaringen (reële dreiging, ingebeelde dreiging en positief contact) op hun waarde te schatten. We verwachten dat zowel de daadwerkelijke proportie immigranten in de omgeving (de reële dreiging) als de waargenomen proportie immigranten (de ingebeelde dreiging) kunnen leiden tot een meer negatieve houding ten opzichte van im-

migranten. Daartegenover staat de verwachting dat meer sociaal contact met immigranten leidt tot een meer positieve houding.

Wij maken in onze analyse gebruik van twee typen gegevens: de resultaten van een vragenlijstonderzoek bij ruim 1800 respondenten (de *Social Cohesion Indicators Flanders*, SCIF-2009) en gegevens over de bevolkingssamenstelling van 40 gemeenten in Vlaanderen (Nationaal Instituut voor de Statistiek). In tegenstelling tot veel eerdere studies kunnen wij beschikken over de mate van etnisch-culturele diversiteit op een relatief kleine geografische schaal, de gemeente, en kunnen wij deze gegevens koppelen aan internetnisch contact en de perceptie van diversiteit op individueel niveau. Deze gegevens gebruiken wij voor een multilevelanalyse van negatieve houdingen ten opzichte van immigranten waarin wij naast de daadwerkelijke etnisch-culturele diversiteit, de waargenomen diversiteit en contact, rekening houden met de noodzakelijke controlevariabelen, zoals leeftijd, inkomen, opleidingsniveau en religiositeit.

Om te beginnen geven de resultaten aan, dat de relatieve omvang van de groep immigranten in België gemiddeld sterk wordt overschat. Terwijl in de veertig onderzochte gemeenten het percentage immigranten feitelijk rond de vijf procent ligt, met een uitschieter tot drieëntwintig procent, is de gemiddelde schatting van het percentage immigranten achtentwintig procent. Deze overschatting is een eerste indicatie dat de dreiging die van immigranten ervaren wordt wellicht meer een ingebeelde dan een reële grondslag heeft.

Het belangrijkste resultaat van ons onderzoek is dat er geen significante relatie is tussen het feitelijke percentage immigranten in de gemeente en negatieve houdingen ten opzichte van immigranten. Om de validiteit van deze uitkomst uitvoerig te testen, hebben wij de invloed van de aanwezigheid van meerdere categorieën immigranten onderzocht, namelijk zij die afkomstig zijn uit andere landen dan België, uit landen binnen of buiten de EU of specifiek uit Turkije of Marokko. De verschillende operationaliseringen van het percentage immigranten geven nagenoeg dezelfde resultaten: mensen die in een meer etnisch-cultureel diverse gemeente wonen, hebben geen meer negatieve houding, in tegenstelling tot de verwachting op basis van de conflicttheorie. De perceptie van etnisch-culturele diversiteit houdt daarentegen wel verband met meer negatieve houdingen ten opzichte van immigranten. Ook de verwachting dat interetnisch contact verband houdt met meer positieve houdingen wordt bevestigd door de resultaten.

Wat betreft de relatie tussen diversiteit en negatieve houdingen ten opzichte van immigranten, is de conclusie dat perceptie een grotere rol lijkt te spelen dan de soci-

ale werkelijkheid. Niet het daadwerkelijke aantal immigranten, maar de perceptie van dit aantal lijkt de belangrijkste verklaring te zijn van discriminatie en vooroordelen. Om verschillende redenen dient deze conclusie echter verder onderzocht te worden. Causale verbanden, bijvoorbeeld wat betreft de relatie tussen contact en negatieve houdingen, kunnen met onze gegevens niet aangetoond worden. Dit betekent ook dat we geen rekening kunnen houden met een mogelijk selectie-effect; het is mogelijk dat mensen met een meer negatieve houding wegtrekken uit gemeenten waar meer immigranten wonen. Dit zou op gemeenteniveau wellicht een grotere rol kunnen spelen dan op landeniveau. Bovendien zou vervolgonderzoek kunnen uitwijzen of deze resultaten evenzeer geldig zijn in andere (West-Europese) landen. Ons onderzoek laat in ieder geval zien dat het waardevol is om in toekomstig onderzoek zowel rekening te houden met de daadwerkelijke als met de gepercipieerde etnisch-culturele diversiteit. Zoals vaak geldt blijktbaar de regel dat als mensen een situatie als een vorm van realiteit beschouwen, deze perceptie reële gevolgen heeft.